

DARA'DAN (ANASTASIOPOLIS) BRITTLE WARE ÇÖMLEKLER BRITTLE WARE POTS FROM DARA (ANASTASIOPOLIS)

MURAT TOSUN

Dr. Arkeolog

Dr. Archaeologist

muratsn@windowslive.com

 <https://orcid.org/0000-0003-0595-8587>

Atıf / Citation

Tosun, M. 2021. "Dara'dan (Anastasiopolis) Brittle Ware Çömlekler". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- Journal of Turkish Researches Institute*. 72, (Eylül- September 2021). 91-117

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü-*Article Types* : Araştırma Makalesi-Research Article
Geliş Tarihi-*Received Date* : 23.02.2021
Kabul Tarihi-*Accepted Date* : 25.03.2021
Yayın Tarihi- *Date Published* : 05.09.2021
 : <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat4502>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by iThenticate programında bu makale taranmıştır.

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi- *Journal of Turkish Researches Institute*

TAED-72, Eylül-September 2021 Erzurum. ISSN 1300-9052 e-ISSN 2717-6851

www.turkiyatjournal.com

<http://dergipark.gov.tr/ataunitaed>

DARA'DAN (ANASTASIOPOLIS) BRITTLE WARE ÇÖMLEKLER* BRITTLE WARE POTS FROM DARA (ANASTASIOPOLIS)

MURAT TOSUN

Öz

Yukarı Mezopotamya Bölgesi'nde Tur' Abdin Dağları'nın güney eteğinde yer alan Dara Antik kenti son yıllarda yapılan araştırmalar ile oldukça önemli bilgiler sağlamaktadır. Dara'da şu ana kadar yapılan kazı çalışmaları sayesinde çok sayıda Levant ve Suriye Bölgeleri'ne özgü olduğu düşünülen Brittle Ware seramiklerin Yukarı Mezopotamya Bölgesi'nde de oldukça yoğun olduğu anlaşılmıştır. Brittle Ware ya da Türkçe karşılığı Gevrek Mallar olarak adlandırılacak seramikler, kullanım amacı daha çok sıvı yemekleri pişirmek amaçlı üretilmişlerdir. Yoğun olarak çanak, çömlek, tencere, tava gibi formları görülür; ancak az sayıda sürahi, testi gibi örnekleri de mevcuttur. Genel olarak ince cidarlı, kırılğan; fakat ısıya dayanıklı olan bu seramikler, iyi pişmiş ve pişme durumuna göre renkleri değişkenlik göstermektedir. Dara'da MS VI. yüzyıl tabakalarında ele geçen farklı tipolojik ve katkı maddesi özellikli örnekler, bugüne kadar ki çalışmaların yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Dara'da 42 adet çalışılmış Brittle Ware çömleklerinde 15 farklı form tespit edilmiştir. Bu seramikler, genel olarak az sayıda Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne, çok sayıda ise Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmektedir. Özellikle Dara'da hem sikke bulguları hem de karbon sonuçları ile çok sayıda Brittle Ware örneği, MS VI. yüzyıl gibi net bir tarihe verilebilmesi bakımından da oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Dara (Anastasiopolis), Yukarı Mezopotamya, Levant-Suriye, Hellenistik-Roma-Doğu Roma İmparatorluk Dönemi, Brittle Ware, Çömlek.

Abstract

The ancient city of Dara, located on the southern part of the Tur' Abdin Mountains in the Upper Mesopotamia Region, provides very important information with the researches made in recent years. Thanks to the excavations carried out in Dara so far, it has been understood that many Brittle Ware ceramics, which are thought to be specific to the Levant and Syria Regions, are also very intense in the Upper Mesopotamia Region. Ceramics, called Brittle Ware or Gevrek Mallar in Turkish, were produced for the purpose of liquid cookings. Intense forms such as bowl, pot, stewpot and pan are seen; However, there are a few examples such as pitcher and jug. Generally thin-walled, fragile; However, these heat-resistant ceramics vary in color depending on the well-fired and fired status. The examples with different typological and additive features found in the VIth century A.D. layers in Dara reveal that the studies up to date should be reviewed. 15 different forms were identified in 42 studied Brittle Ware pots in Dara. These ceramics are generally dated to a small number of the Late Hellenistic-Early Roman Period, and a large number to the Eastern Roman Empire Period. Especially in Dara, with both coin findings and carbon results, many Brittle Ware samples are also very important in terms of being able to give a clear date like the VIth century A.D.

Key Words: Dara (Anastasiopolis), Upper Mesopotamia, Levant-Syria, Hellenistic-Roman-Eastern Roman Empire Period, Brittle Ware, Pot.

* Bu makale, "Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri" adlı tamamlanmış doktora tezinin bir bölümünü içermektedir. Aynı zamanda bu tez çalışması, Koç Üniversitesi, Suna & İnan Kıraç Vakfı, Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi (AKMED) ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü (MSGSÜ BAP) tarafından desteklenmiştir. Tez danışmanlığımı üstlenip yönlendiren hocam Prof. Dr. Zeynep Koçel Erdem'e ve özellikle tezimdeki birçok Suriye Bölgesi seramikleri üzerine önemli bilgiler edinmeme katkı sağlayan Prof. Dr. Agnès Vokaer'e teşekkür ederim.

Structured Abstract

The ancient city of Dara (Anastasiopolis) (Figure 1), located at the geographic starting point of Roman-Sassanian relations, is a very important settlement in terms of understanding and interpreting the Eastern Roman Empire Period of the Upper Mesopotamia Region in the light of recent researches. Especially VIth century AD is an important center in terms of reflecting a certain cross section of the Eastern Roman Empire. In the excavations that have been continuing intermittently since 1986, very few publication-oriented findings have been presented so far. Especially in ceramic materials, it is among the examples that are very less focused in this sense.

Ceramics, which can be called Brittle Ware or Gevrek Mallar in Turkish, were produced for the purpose of cooking liquid meals. Intense forms such as bowls, pots, stewpots and pans are seen. However, there are a few examples such as jugs and pitchers. Generally Brittle Wares are thin-walled and fragile and also these ceramics vary in color depending on the well-fired and according to the cooking status.

Thanks to the excavations carried out so far in Dara, many finds that are thought to be specific to Syria and the Levant region have been found. Among these findings, a small number of publications have been studied, and the ceramics called Brittle Ware in the literature are important in terms of reflecting their distribution throughout the region. In addition, the examples of Form 7, 9-15 in Dara (Figure 2 No. 10-12, 17-28, Figure 3 No. 10-23, Figure 4 No. 24-42) reflect different characteristics from the examples of the Syria and the Levant. Dara samples provides valuable findings in terms of enabling us to partially understand the dynamics of the region. Especially Forms 2-6 and 13-14 (Figure 2 No. 4-5, 9, 26-27, Figure 3 No 4-5, 9, Figure 4 No 40-41) samples with narrow mouths made for cooking liquid dishes It also provides us with important information in terms of presenting examples of different types of cooking pots to the literature with their structures. The fact that Form 5-6 (Figure 2 No. 8-9, Figure 4 No. 8-9), which is a cooking vessel, has the same form feature as the North Syrian Amphora 1, which is a transport and storage vessel, is also in terms of understanding the regional interactions in ceramic making.

15 different forms were determined in 42 Brittle Ware pots identified and studied in Dara (Figure 5). Form 1 three (Figure 1 No. 1-3), Form 2 two (Figure 2 No. 45), Form 7 three (Figure 2 No. 10-12), Form 8 four (Figure 2 No. 13-16), Form 9 six (Figure 2 No. 17-22) subtype, others appear in one type. There is a great variety in clay colors, and 10 different clay colors were determined (Figure 6). Although it seems possible to associate gray and pink tones with Levant, red tones with Syria, and brown tones with Mesopotamia according to clay colors, local clay samples in Dara do not make this distinction very likely. This will be better understood with possible future extensive archaeometric research regionally. Apart from that, 14 different lining colors were observed in the Dara samples (Figure 7). In Dara Brittle Ware pots, there are many undecorated samples, but there are also groove decorations on the body or neck simple scraping grooves or scraping grooves with the help of multiple comb (Figures 2-4). Stone, sand, lime and plants are very dense as additives, quartz is moderately dense, mica is less dense and chamotte is seen in very small amounts (Figure 8). It is possible that especially the mica-added samples are not Syrian-produced Brittle Ware, and also because the forms are not exactly similar to the Syrian samples, they are most likely related to the Upper Mesopotamia region. Specifically, Dara Brittle Ware Form 2 (Figure 2 No. 4-5, Figure 3 No. 45), 5 (Figure 2 No. 8, Figure 3 No. 8) and 6 (Figure 2 No. 9, Figure 3 No. 9), it seems possible that the pottery is from the Levant and the Syrian Region influential Mesopotamia Region. This indicates that there may be a seventh (outside Beirut-based Workshop X) workshop out of the six known workshops from Syria. Seventh workshop may indicate that eastern of Turkey's Southeastern Anatolia Region, Syria's northeast or the northwest of Iraq. Although the existence of a workshop for Dara has not been determined yet, it is possible that this situation will change in the light of the ongoing excavations. It is possible to learn more about the distribution and diversity of

these materials in the region with the increase of researches on the Eastern Roman Empire Period in the Upper Mesopotamia.

Form 1 (Figure 2 No. 1-3, Figure 3 No. 1-3), Late Hellenistic-Early Roman period from Brittle Ware pottery recovered and worked in Dara; Form 2. 4-6 (Figure 2 No. 4-5. 7-9, Figure 3 No. 4-5. 7-9), VIth-VIIth century AD; Form 3 (Figure 2 No. 6, Figure 3 No. 6), Vth-VIIth century AD; Form 7-9 (Figure 2 No. 10-22, Figure 3 No. 10-23, Figure 4 No. 24-36) (especially in light of the context data in Dara), 10-11, 13-15 (Figure 2 No. 23-24, 26-28, Figure 4 No. 37-38. 40-42) (Considering the possibility that Dara was a form used during the transformation into a garrison city), VIth century AD; Form 12 (Figure 2 No. 25, Figure 4 No. 39) the end of VIth century-the beginning of VIIth century AD or the beginning of the Early Islamic Period (VIIth-VIIIth century AD).

Giriş

Dara (Anastasiopolis), Yukarı Mezopotamya Bölgesi'nde yer alan ve özellikle MS VI. yüzyıl Doğu Roma İmparatorluğu'nun en önemli garnizonlarından birisidir. Yukarı Mezopotamya'da Sasani İmparatorluğu ile olan sınır garnizonu olması yanı sıra Roma-Sasani ilişkilerinin de bir nevi başlangıç coğrafyasında yer almaktadır (Resim 1) (Keser-Kayaalp ve Erdoğan 2017: 154, Fig. 1; Tosun 2018: 458-461, 471-472). Kentte bugüne kadar yapılan kazı çalışmalarında ele geçen materyallerden çok az sayıda malzeme, yaygın odaklı sunulmuş olup özellikle bunlardan en dikkati çeken ve şüphesiz en fazla bilgi verebilecek seramikler hakkında da oldukça az çalışma yapılabilmektedir. Dara'da çok çeşitli seramik buluntu grupları arasında özellikle Suriye ve Levant Bölgesi'nden iyi bilinen Mezopotamya Bölgesi'nde ise son yıllarda yapılan çalışmalar ile varlığı gözlenen Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramikler bu makale kapsamında ele alınmıştır. Çalışma, daha çok literatür kapsamında oldukça tartışmalı olan Brittle Ware malzemelerin öncelikle tanımlanması, tipokronolojik özellikleri ile ele geçtiği merkezler ve olası üretim merkezleri hakkında verilen önbilgiler eşliğinde sunulacaktır. Ardından Mezopotamya Bölgesi'nde ele geçtiği merkezler kısaca açıklanıp Dara örnekleri tipoloji, hamur, astar, katkı maddesi, bezeme özellikleri ile bir bütün olarak hem analoji hem de ele geçtiği kontekstler ışığında tarihlendirilerek ele alınacaktır. Son olarak tüm literatürden bilinenler –Dara'da ele geçen bulgular ışığında– öneri ve yorumlamalarda bulunularak sonuçlandırılacaktır.

Brittle Ware (Gevrek Mallar) Seramiklerin Genel Özellikleri

Brittle Ware ya da Türkçe karşılığı Gevrek Mallar olarak adlandırılacak seramikler, ilk kez Dura-Europos'ta yapılan kazılar sırasında gözlenmiş ve bu seramiklerden ilk bahseden ve de bu terimi ilk kullanan S.L. Dyson olmuştur (Dyson 1968: 58). Günümüzde de bu isimle kullanılmaya devam edilmektedir (Vokaer 2007: 701).

Genel olarak bu seramik grubunun kullanım amacı sıvı yemekleri pişirmek amaçlıdır. Yoğun biçimde olmak üzere çanak, çömlek, tencere, tava gibi formlardan oluşmaktadır. Az sayıda sürahi, testi gibi örnekleri de mevcuttur (Alp 2009: 202, 212-213, Fig. 2-3; Vokaer 2010b: 116, 123-127, Fig. 2-4; Vela ve Piéri 2013: 123-125, 145-146, Fig. 12-13)¹. Bu seramikler genel olarak ince cidarlı, kırılğan; fakat ısıya oldukça dayanıklıdır. Hamur rengi genel anlamda koyu kırmızı, kırmızı ve kahverengi tonlarda olup astar ise koyu kırmızı, kırmızı, kahverengi ve koyu gri tonlardadır. Bazı örneklerde dış astar kırmızı,

¹ Ayrıca, Dara'da bir adet maşrapa örneği de ele geçmiştir. Bak. Tosun 2020: 376, 994, Kat. No. 453.

iç astar koyu gri veya siyah tonlardadır. Ayrıca, oldukça iyi pişmiş olduğu anlaşılan bu seramiklerin renk tonları pişme derecesine göre de değişmektedir (Alp 2009: 202).

Öncüllerinin Hellenistik Dönem (MÖ III. yüzyıl itibarıyla) olarak düşünülmesi yanı sıra bu erken örneklerin tipokronolojik çalışmaları daha çok önerilerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra ardılı dönemlerdeki farklı form özelliklerini ne kadar etkilediği ve bunu destekleyen henüz güvenilir tabaka verileri ile açıklanmaması gibi sebeplerden dolayı şu an için düşüncelerden ibaret olduğunu söyleyebiliriz (Vokaer 2011: 7-42)². Esas olarak Andarin, Dibsi Faraj, Halep ve Apamea bulgularından oluşan A. Vokaer'in çalışmasındaki bu erken tarih önerisine daha çok Apamea'daki nispeten kontekst olabileceği düşünülen bulgular öncülük etmektedir (Vokaer 2011: 66-77). Ancak, yine de A. Vokaer, net tarihli bulguların azlığı ve arkeolojik bağlamların tartışmalı olduğunu göz önünde bulundurarak tarihlemedeki zorluklara da dikkati çekmektedir (Vokaer 2011: 41). Bu sebeple daha çok Roma İmparatorluğu'nun Suriye'de daha etkin bir güç olduğu süreçten Abbasi ve hatta Memlûklü Dönemi boyunca bu seramiklerin üretiminin yapıldığını vurgulamaktadır (MS III-X. yüzyıl) (Vokaer 2013a: 580). Bu seramikler ile Modern Suriye sınırlarının tamamı, Kuzeybatı Irak, Levant Bölgesi'nde Ürdün'ün kuzey bölgelerinde, Arap Yarımadası'nın kuzeyinde ve Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesi'nde yoğun olarak karşılaşılmaktadır (Vokaer 2010b: 115-116, 124, Fig. 1).

Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramiklerinin tarihlenmesi oldukça zor olsa da *Terminus Ante Quem* oluşturan bazı yerleşim yerlerinden bu seramiklerin dönemlerine göre formsal ayrımları kısmen yapılabilmektedir. Zeugma, Dura-Europos ve Ain Sinu gibi yerleşimler, MS III. yüzyıl Sasani işgali ile açıklanmaktadır. Yine Apamea, Dehes, Andarin, Dibsi Faraj, Resafa, Halabiye gibi yerleşimler ise MS VI-VII. yüzyıl işgal ve yıkımları ile açıklanabilen kontekst malzemeler içeren yerleşimler arasındadır. MS IV-V. yüzyıl Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramikleri diğer dönem kontekstlerine göre daha zayıf belgelenmiştir (Vokaer 2010b: 116). Bu seramiklerin üretim merkezi tam olarak bilinmemekle birlikte yoğun olarak Suriye ve çevresinde görüldüğü için Suriye Bölgesi'nde üretiminin yapıldığı düşünülmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Palmyra'da MS II. yüzyıla ait bir fırının Brittle Ware seramiklerin Erken örneklerinin üretiminin yapıldığı yerlerinden birisi olduğu da önerilmiştir (Daszkiewicz vd. 2000: 537-548). Kuzey Levant Bölgesi'nde de üretimin olduğu bilinmekle birlikte Suriye'de Dura- Europos ve Kuzey Irak'ta Ain Sinu gibi merkezlerde de Brittle Ware seramiklerin üretildiği düşünülmektedir (Vokaer 2007: 701). Suriye'nin batısında yer alan Halep, Andarin, Apamea ve Dibsi Faraj ile Fırat Nehri Yüzey Araştırması sırasında tespit edilen mallar üzerinde yapılan kil analizleri sonucu, en az altı adet atölye³ olması gerektiği belirlenmiştir (Vokaer 2010a: 606-608). Bu atölyelerden biri Halep'in batısında, diğeri de Apamea yakınlarında olması gerektiği belirlenmiş olsa da henüz bu atölyelerin tam olarak neresi olduğu tespit edilememiştir (Schneider vd. 2007: 715-730). Atölyelerin çok geniş bölgeleri kapsadığı da var olan düşünceler arasındadır (Vokaer 2013a: 580).

² Hellenistik Dönem öncülleri ilk olarak Beyrut'ta ortaya çıkmış olup Suriye Bölgesi örneklerini de etkilemiş olmalıdır. *Bak.* Vokaer 2013a: 588.

³ 1, 3-4 ve 6 No'lu Atölyeler kısmen bölgesel olarak anlaşılmışken 2 ve 5 No'lu Atölyelerin üretim sahası henüz netleştirilememiştir. *Bak.* Vokaer 2013a: 585-587, Fig. 6-8.

Brittle Ware seramiklerin (Gevrek Mallar) özellikle ağızdan kulplu veya tutamaklı, dışa çekik veya hafif yuvarlak ağızlı, gövde kısmı keskin geçişli tencere (Vokaer 2010b: Fig. 2: 3-4); içe eğik basit ağızlı, dışa eğik dışbükey gövdeli ve düz dipli tava (Vokaer 2010b: Fig. 2: 5-6); ağız ve gövdeden kulplu, dışa çekik ağızlı, kısa içe eğik düz boyunlu, boyun-gövde geçişi keskin profilli, küresel veya dışa eğik dışbükey gövdeli ve dipsiz veya oval dipli güveç (Vokaer 2010b: Fig. 2: 1-2) ile boyundan ve omuzdan kulplu, basit ağızlı, uzun hafif dışa eğik dışbükey boyunlu, boyun-omuz ve omuz-gövde geçişi oval hatlı, şişkin gövdeli ve içe eğilerek oluşturulmuş düz dipli sürahi (Vokaer 2010b: Fig. 2: 7) gibi formlar, erken örnekleri olarak göze çarpmaktadır. MS III. yüzyıl tabakaları ile MS IV. yüzyıl bulguları veren yerleşim yerlerinde bu tür formlar ile karşılaşmaktadır. Olasılıkla MS III. yüzyıldan önceki periyotta da bu gelenek aynı formlar şeklindeki bir sürekliliğin MS III-IV. yüzyıllarda da devam ettiğine işaret etmektedir (Vokaer 2010b: 116). Bu birinci tip örnekler, Kuzey Suriye'de farklı bölgelerde ele geçen merkezler ve yapılan kil analizleri ışığında 1, 3 ve 4 No'lu Atölyelerin üretimi şeklinde değerlendirilmektedir (Vokaer 2013a: 585, Fig. 6). Bu tür buluntular, Zeugma (Gschwind 2006: Fig. 13: 3-6, 14: 3-4, 15: 5, 16: 5; Martz 2007: Fig. 1: 2, 2: 12, 14, 16, 23), Halep (Schneider vd. 2007: Fig. 4: 3), Tell Seikh Hassan (Bartl 1999-2000: Fig. 12: 1-4), Dıbsi Faraj (Harper 1980: Fig. C54; Schneider vd. 2007: Fig. 4: 4), Resafa (Konrad 1992: Fig. 8: 15), Dura-Europos (Dyson 1968: Fig. 14: 426, 433, 19: 1-2, IIIB2, IIIC10, IIID4), Tell Barri (Amodio 2007: Fig. 1: IVF, 5: VA, 7: IA), Ain Sinu (Oates ve Oates 1959: Pl. 58, 77-79, 81-85), Tell Sheh Qubba (Campbell 1989: Fig. 5: 5, 59, 61), Apamea (Vokaer 2010b: Fig. 2: 3, 6) ve Tell Ahmar (Wightman 1990: Fig. 50: 5) gibi yerleşimlerde ele geçmektedir.

MS V. yüzyıla tarihlenen seramik formlarının özellikleri hakkında hem tabakalardan ele geçmemesi hem de ayırt edilebilir net bir özelliği olmamasından kaynaklı yeterli veriye ulaşılamamaktadır. Ancak, A. Vokaer, dışa çekik ağızlı, kısa düz boyunlu, boyun-omuz kısmı yumuşak geçişli, omuzdan kulplu, gövdesi şişkin, yuvarlak dipli ve gövde üzeri oluk bezemeli bir çömlek türünün MS IV-V. yüzyıl (Vokaer 2007: 713, Fig. 12), hatta daha çok MS V. yüzyılda ortaya çıktığını düşünmektedir (Vokaer 2010b: 116, Fig. 3: 1).

MS V. yüzyılda Suriye'den ziyade Lübnan, Beyrut merkezli X Atölyesi bu döneme damgasını vurmuştur ve MS VI-VII. yüzyıllarda da üretimine devam etmiştir (Reynolds 2014: 63). MS IV. yüzyıl sonlarında Suriye dışında güneyde Beyrut civarında Brittle Ware üretimine başladığı varsayılan bu atölyenin özellikle MS IV. yüzyılın sonu ile MS V. yüzyıl başlarında dışa eğik ve düz boyunlu; hafif yuvarlak ağızlı, dışa eğik dışbükey gövdeli; ağız ve gövdeden kulplu, boyun ve gövde kısmı oluk bezemeli mallar üretmişlerdir (Reynolds ve Waksman 2007: 62-63, 71, Fig. 20-21). X Atölyesi'nde üretilen Brittle Ware örnekleri genel olarak dokuz tipe ayrılmaktadır (Reynolds ve Waksman 2007: 61-63, Fig. 20-36; Reynolds 2014: 63, Fig. 10: a-i.). En ayırt edici özellikleri MS V. yüzyılda kısa içe eğik içbükey boyunlu yapıda görülüyor olmalarıdır (Johnson 1988: Fig. 7: 42.622; Vokaer 2005: Fig. 2d; Reynolds 2014: 63, Fig. 10: a-c, e-f). MS V-VI. yüzyıl örnekleri genelde uzun boyunlu, boyun üzeri oluk bezemeli ve ağız kenarları çift boğumlu veya içe ve dışa kalınlaştırılmış şekildedirler (Reynolds 2014: 63, Fig. 10: h). MS VI-VII. yüzyıla doğru bu formlar, dikey-düz ve uzun boyunlu; gövdeden kulplu yapıda görülmektedirler (Thalman 1978: Fig. 38: 3; Vokaer 2005: Fig. 2a; Reynolds 2014: 63, Fig. 10: d, g). MS VI-VII. yüzyılda görülen bir diğer form ise ağız ve gövdeden kulplu; içe eğik üstte hafif yuvarlak

ağızlı; içe eğik içbükey boyunlu; dışa eğik dışbükey gövdeli ve gövde üzeri oluk bezemeli şekilde ortaya çıkmaktadır (Reynolds 2014: 63, Fig. 10: i). X Atölyesi örneklerinde belirgin bir tip ayrımı yapmak oldukça sağlıklıdır. Buna karşın Suriye Bölgesi Brittle Ware örneklerinden farkını sadece hamur ayrımı ile yapmak mümkün görülmektedir. Özellikle kırmızının farklı tonlarında hamura sahip olan Suriye Brittle Ware örneklerinden ziyade X Atölyesi örneklerinde bu hamur rengi analizler neticesinde pembe veya gri olarak belirlenmiştir. Mevcut veriler ışığında bu şekilde ayrımları yapılabilmektedir (Tosun 2020: 134-135, dn. 442).

MS V. yüzyılda Suriye’de Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramik grupları çok az gözlenirken MS VI-VII. yüzyıllarda ağızdan tek kulplu, ağız kısmı dıştan kalınlaştırılmış ve oluk bezemeli, dışa eğik dışbükey gövdeli ve oval dipli tencereler (Vokaer 2010b: Fig. 3: 2; Vokaer 2010a: Fig. 1: 4; Vokaer 2010-2011: 230, Fig. 32, 35, 37); basit ağızlı, kısa ve dik boyunlu, boyun-omuz geçişi keskin profilli, omuzdan kulplu, gövde kısmı şişkin, yuvarlak dipli ve ağız-boyun-gövde kısmı oluk bezemeli çömlekler (Vokaer 2007: 713, Fig. 12; Viviers ve Vokaer 2009: 114, Pl. VII, 1-2; Vokaer 2010b: Fig. 3: 3; Vokaer 2010a: 607, Fig. 1: 6; Vela ve Piéri 2013: Fig. 12: 1)⁴; yonca ağızlı, içe eğik düz boyunlu, boyun-gövde geçişi içe eğik içbükey formu, ağız ve gövdeden tek kulplu, dışa eğik dışbükey gövdeli, içe eğik düz dipli ve gövde üzeri oluk bezemeli sürahiler (Vokaer 2010b: Fig. 3: 4; Vela ve Piéri 2013: Fig. 13: 4)⁵; yuvarlak ağızlı, uzun içe eğik içbükey boyunlu, gövde kısmı hafif şişkin, boyun-gövde geçişi yumuşak ve oval dipli testiler (Vokaer 2010b: Fig. 3: 5; Vela ve Piéri 2013, Fig. 13: 6)⁶ veya boyun kısmında süzgece sahip testiler (Vokaer 2007: 713, Fig. 12; Vokaer 2010-2011: 226-227, Fig. 5-6, 8, 13-15, 17) ile ağızdan kulplu, kısa içe eğik düz gövdeli ve düz dipli tavalalar (Vokaer 2010b: Fig. 3: 6), bu dönem kontekstlerinde yoğun olarak karşılaşılan örneklerdir. Bu ikinci tip örnekler, Kuzey Suriye’de farklı bölgelerde ele geçen merkezler ve yapılan kil analizleri ışığında 1, 4 ve 6 No’lu Atölyelerin üretimi (3 No’lu Atölye bu dönemde üretime devam etmeyip bunun yerini 6 No’lu Atölye almıştır) şeklinde değerlendirilmektedir (Vokaer 2013a: 586, Fig. 7). Bu tür buluntular, Zeugma (Martz 2007: Fig. 1, 8-10), Dehes (Orssaoud 1980: Fig. 307: 5a-5b, 8-9, 308: 3a), Apamea (Viviers ve Vokaer 2007: 152, Pl. XII, Fig. 5-7; Vokaer 2007: Fig. 2), Andarin (Vokaer 2007: Fig. 2), Dibsi Faraj (Harper 1980: Fig. C56, D62-64; Vokaer 2007: Fig. 2), Halabiyya (Orssaoud 1991: Fig. 122: 16-18, 20) ve Resafa (Konrad 1992: 332, Fig. 8: 1-6) gibi yerleşimlerde çok sayıda ele geçmektedir⁷.

Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramik gruplarından ağız kenarı yivli, kısa içe eğik düz boyunlu, içe eğik içbükey boyun-omuz geçişli, şişkin gövdeli, omuzdan kulplu, yuvarlak-düz dipli ve gövde üzeri oluk bezemeli çömlek türleri (Vokaer 2010b: 116, 127, Fig. 4: 1) ile ağız kısmı içe eğik, dışa eğik dışbükey gövdeli, ağız ve gövdeden kulplu, ağız kenarları oluk bezemeli ve yuvarlak-düz dipli çanak türleri (Vokaer 2010a: 607, Fig. 1: 7)

⁴ Ayrıca, bu çömleklerin MS VI-VII. yüzyıl yanı sıra MS VIII. yüzyılda da görüldüğü aktarılmaktadır. *Bak.* Vokaer 2013b: 494-495, Fig. 4: 1-3.

⁵ Ayrıca, bu sürahilerin MS VI-VII. yüzyıl yanı sıra MS IX. yüzyıla kadar görüldüğü de aktarılmaktadır. *Bak.* Vokaer 2013b: 495-496, Fig. 5: 6.

⁶ Ayrıca, bu testilerin MS VI-VII. yüzyıl yanı sıra MS IX. yüzyıla kadar görüldüğü de aktarılmaktadır. *Bak.* Vokaer 2013b: 495-496, Fig. 5: 5, 7.

⁷ Harita’daki dağılımı için *Bak.* Vokaer 2007: Fig. 4.

Emeviler Dönemi başına (MS VII. yüzyıl ikinci yarısı) tarihlenmektedir. Ağız kısmı üstte çift boğumlu, boyunsuz ve dışa eğik dışbükey gövdeli ve oluk bezemeli tava (Genequand vd. 2010: 210-211, Fig. 49: 8011-3), dışa hafif çekik içe eğik düz boyunlu ve boyun üzeri oluk bezemeli sürahi (Genequand vd. 2010: 210-211, Fig. 49: 6816-7) ve içten yuvarlatılmış basit ağızlı, boyunsuz, dışa eğik dışbükey gövdeli çömlek (Genequand vd. 2010: 210-211, Fig. 49: 6852-7) formları yine Erken İslami Dönem (Emevi-Abbasi Dönemi) seramikleri olarak düşünülmektedir; ancak yine de kronolojisi hakkında kesin bir şey söylemek oldukça güçtür (Genequand vd. 2007: 148). İçten yuvarlatılmış basit ağızlı, uzun ve dik boyunlu, boyun-omuz geçişi oval formlu, uzun, dışa eğik ve düz omuzlu, üçgenimsi forma sahip omuzdan kulplu, şişkin gövdeli, yuvarlak dipli ve boyun-gövde üzeri oluk bezemeli çömlek (Vokaer 2010b: 116, 127, Fig. 4: 2; Vokaer 2013b: 494-495, Fig. 4: 3) ile içe eğik ağızlı, dışa eğik dışbükey gövdeli, ağız ve gövdeden kulplu, yuvarlak dipli ve ağız kısmı oluk bezemeli güveç (Vokaer 2010b: 116, 127, Fig. 4: 3) formları Emevi Dönemi sonu-Abbasi Dönemi (MS VIII. yüzyıl) başına tarihlenmektedir. Genellikle boyunsuz ve gövde üzerinde bir çıkıntı şeklinde duran tutamaklı pişirme kapları da Emevi ve Abbasi Dönemi'nde (MS VII-IX. yüzyıl) yoğun bir şekilde görülmektedir (Vokaer 2007: 713, Fig. 12; Vokaer 2010b: 116, 127, Fig. 4: 4-6; Strothenke 2016: Taf. 7: 1-2; Özyar vd. 2017a: 475-477, 483, Res. 10; Özyar vd. 2017b: 219-221, Fig. 10-13c, 10-14a). Bu seramiklerin gövde üzerinde oluk bezeme veya tarak ile yapılmış yatay veya çapraz yönlü bezemeler dikkat çekicidir. Bazı boyunsuz, gövdesi şişkin, gövdeden yarım kulplu, aşağı doğru daralarak dip kısmı oval formlu pişirme kapları da çoğunlukla Memlûklülük Dönemi'nde (MS X. yüzyıl) görülen Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramikleridir (Vokaer 2010b: 116, 127, Fig. 4: 7). Bu üçüncü tip örnekler, Kuzey Suriye'de farklı bölgelerde ele geçen merkezler ve yapılan kil analizleri ışığında tıpkı ikinci tip örnekler gibi 1, 4 ve 6 No'lu Atölyelerin devam eden üretimleri şeklinde değerlendirilmektedir (Vokaer 2013a: 587, Fig. 8).

Kuzey Mezopotamya'da Brittle Ware (Gevrek Mallar) Seramikler

Genellikle Kuzey Suriye Bölgesi'ndeki Roma merkezlerinde yoğun olarak karşılaşılan Brittle Ware olarak adlandırılan Gevrek Mallar, Kuzey Mezopotamya'da Tell Barri (Amodio 2008: 322-336), Yukarı Khabur Bölgesi (Dorna-Metzger 1996: 368, Fig. 23-24), Ain Sinu (Oates 1968: Fig. 23, 75-85) ve Tell Sheikh Hamad'da (Römer-Strehl 2005: Fig. 612-630) görülmektedir. Brittle Ware seramiklerin Dicle'nin (Tigris) doğusundaki bölgelerde bulunmaması nehrin hemen batısındaki Roma varlığı ile ilişkili olarak düşünülmektedir; ancak yakın zamanda yapılan araştırmalar Dicle (Tigris) Nehri'nin doğusundaki bölgelerde de az da olsa Brittle Ware seramiklerinin varlığını göstermektedir (Vokaer 2010b: Fig. 1). Kuzey Mezopotamya'da ağırlıklı olarak Brittle Ware seramiklerin erken örnekleri ile pek karşılaşılmamakta; bunun yerine bu seramiklerin Doğu Roma İmparatorluk-Erken İslami Dönem'e tarihlenen (MS V-VIII. yüzyıl) örnekleri ile yoğun olarak karşılaşılmaktadır (Gavagnin vd. 2016: 154).

Dara'dan (Anastasiopolis) Brittle Ware (Gevrek Mallar) Çömlekler Tipolojisi

Dara'daki örneklerde yapılan gözlemler neticesinde bu tür seramiklerin hepsinde yanık izleri ile karşılaşılması olmasından dolayı yalnızca pişirme kabı olarak kullanılmadığı ve büyük olasılıkla saklama kabı olarak da kullanım gördüğü tespit edilmiştir. Ayrıca, modern bir terim olan tencere ya da güveç gibi isimlendirmeler yerine genel olarak çömlek terimi başlığı altında formlar aktarılmıştır. Dara'da toplam 42 adet çalışılmış Brittle Çömlekler de 15 farklı form tespit edilmiş olup bunlar aşağıda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır (Resim 5).

Form 1 (Resim 2 No. 1-3, Resim 3 No. 1-3): Boyunsuz; dışa eğik dışbükey gövdeli, içe eğik ve düz ağızlı; ağız altı gövdeden kulplu yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Ware örneklerinin erken varyasyonlarına benzemektedir. Bu örnekler genel olarak Hellenistik Dönem sonları ile Erken Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmektedirler (Vokaer 2010b: Fig. 6: 1). Benzer formda örnekleri İlsu Kazıları'nda da ele geçmiş olup Yukarı Mezopotamya'da da (Yukarı Dicle Vadisi) görülmektedir (Ökse vd. 2018: 265: 151, 159). Bu form, Dara'da kendi içinde üç alt tipte görülmektedir.

Form 1.1 (Resim 2 No. 1, Resim 3 No. 1): Düz ağızlıdır.

Form 1.2 (Resim 2 No. 2, Resim 3 No. 2): Yuvarlak ağızlıdır.

Form 1.3 (Resim 2 No. 3, Resim 3 No. 3): Hafif dışa çekik ağızlıdır.

Form 2 (Resim 2 No. 4-5, Resim 3 No. 4-5): Dışa eğik düz veya dışa eğik dışbükey boyunlu; hafif dışa çekik ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Ware örneklerinin az sayıdaki örneklerindedir. Bir amphora şeklinde uzun boyunlu olarak yapılan bu örnekler özellikle sıvı yemekleri tandır da pişirmek amaçlı kullanılmıştır⁸. Bu form genel olarak MS VI-VII. yüzyıla tarihlenmekle birlikte Dara kontekst verileri ışığında II. Iustinus Dönemi'ne (MS 565-578) tarihlenmektedir⁹. Benzer formda örnekleri Harabebezikan'da ele geçmiştir (Alp 2009: Fig. 3: 9). Bu form, Dara'da kendi içinde iki alt tipte görülmektedir.

Form 2.1 (Resim 2 No. 4, Resim 3 No. 4): Dışa eğik düz boyunludur.

Form 2.2 (Resim 2 No. 5, Resim 3 No. 5): Dışa eğik dışbükey boyunludur.

Form 3 (Resim 2 No. 6, Resim 3 No. 6): Uzun, içe eğik içbükey boyunlu; dışa çekik ağız yapısına sahiptir. Yine amphoraya benzer bu form, Form 2 gibi tandır da yemek pişirmek amaçlı yapılmış bir örnektir. Genel olarak MS V-VII. yüzyıla tarihlenmektedir (Vela ve Piéri 2013: Fig. 9: 2).

Form 4 (Resim 2 No. 7, Resim 3 No. 7): Dışa eğik dışbükey boyunlu; ağız üstü oluklu ve kapak yuvacıklı yapıya sahiptir. Yine amphoraya benzer bu form, Form 2 ve 3 gibi tandır da yemek pişirmek amaçlı yapılmış bir örnektir. Genel olarak MS VI-VII. yüzyıla tarihlenmektedir (Reynolds 2005: Pl. 21: Fig. 158; Alp 2009: Fig. 5: 1; Vela ve Piéri 2013: Fig. 9: 4).

⁸ Bu amphora formuna yakın çömlekler, bir tandır içerisinde yerleştirilip ağızlarına taş sıkıştırılarak özellikle Kuzey Suriye Bölgesi'nde sıvı yemeklerin pişirildiği özel formlardır. *Bak.* Tosun 2020: 304, dn. 1225.

⁹ Dara'daki CBR kodlu kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020: 120, 1067, Çiz. 1.

Form 5 (Resim 2 No. 8, Resim 3 No. 8): Uzun, içe eğik ve düz boyunlu; dışa eğik düz omuzlu, içten yuvarlatılmış hafif dışa çekik çift boğumlu ağız yapısına sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Ware örneklerinin az sayıdaki örneklerindedir. Bir amphora şeklinde uzun boyunlu olarak yapılan bu örnek de Form 2, 3 ve 4 gibi özellikle sıvı yemekleri tandır da pişirmek amaçlı kullanılmıştır. Bu form genel olarak MS VI-VII. yüzyıla tarihlenmekte olup benzer formda örnekleri Kuzey Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da da ele geçmiştir (Barth vd. 1995: Fig. 3: 4; Alp 2009: Fig. 3: 4-5). Dara'da belirli bir kontekst de ele geçmiş olan bu form, I. Anastasius-I. Iustinus Dönemleri'ne (MS 491-527) tarihlendirilmektedir¹⁰.

Form 6 (Resim 2 No. 9, Resim 3 No. 9): Uzun, dikey ve düz boyunlu; içten yuvarlatılmış, dıştan kesik sivri ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Wareler'in az sayıdaki örneklerindedir. Tıpkı Form 2, 3, 4 ve 5 gibi bir amphora şeklinde, uzun boyunlu olarak yapılmış ve özellikle sıvı yemekleri tandır da pişirmek amaçlı kullanılmıştır. Bu form diğer örneklerden biraz daha farklı olarak genelde Suriye'den iyi bilinen MS VI-VII. yüzyıla tarihli Kuzey Suriye Amphorası 1'e (KSA 1) form olarak çok benzerdir (Vela ve Piéri 2013: Fig. 9: 9; Reynolds 2013: Pl. 48: AM507, 419-420, Form18); ancak bu örnek daha ince cidara sahip olan Brittle Ware seramiğidir. Bu durum aynı coğrafya da görülen taşıma ve depolama kapları olan KSA 1 ile daha çok pişirme kabı olan Brittle Ware seramikleri arasında benzer formlarında olabildiğini göstermektedir. Ayrıca, Dara'da yapılan kazı çalışmaları sırasında belirli bir kontekst de ele geçmiş olan bu form, I. Anastasius-I. Iustinus Dönemleri'ne (MS 491-527) tarihlendirilmektedir¹¹.

Form 7 (Resim 2: No. 10-12, Resim 3 No. 10-23): Kısa, içe eğik düz boyunlu; dışa eğik dışbükey gövdeli, gövdeden kulplu; boyun-gövde geçişi içe eğik ve keskin geçişli; üstte düz veya hafif sivri ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında hamur rengi ve teknik üslubu ile Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Ware örnekleri gibi görüne de form olarak onlardan daha farklıdır. Bu farklılık Dara'da görülen Brittle Ware örneklerinin Suriye Bölgesi genelinde görülen Brittle Ware çömleklerinden boyun-gövde geçişleri bakımından daha içe eğik ve daha keskin hatlı yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Kısmen bu özellikleri Levant Bölgesi'nde görülen Brittle Ware çömleklerine de benzemektedir¹². Bu özelliği ile bilinen Brittle Ware çömleklerinden biraz daha farklı bir form göstermektedir. Dara'da çok fazla sayıda ele geçmiş olan bu form, daha çok yerel bir üslup özelliği gösterdiğini düşündürmektedir. Çok fazla sayıda ele geçmiş olmasından dolayı Dara'da veya Dara yakınında bir yerde üretilmiş olma olasılığı yüksektir. Suriye Bölgesi'nden ziyade Mezopotamya'ya özgü bir form olma olasılığı da mümkündür. Ayrıca, Dara'da belirli bir kontekst de ele geçmiş olan bu çömleklerin birçoğu

¹⁰ Dara'daki CDM kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020: 121, 1069, Çiz. 3.

¹¹ Dara CCH kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020: 119, 1067, Çiz. 1.

¹² Beyrut üretimi X Atölyesi ürünlerine çok benzerdir; ancak bu mallar MS IV. yüzyıl sonu MS V. yüzyıl başına tarihlenir. *Bak.* Reynolds ve Waksman 2007: 62-63, 71, Fig. 20-21. Fakat, Suriye'ye ihraç edilmiş X Atölyesi ürünlerinde aynı formda örnekler görülmektedir. *Bak.* Vokaer 2010-2011: 213-232. Dara'da MS VI. yüzyılda benzer örneklerin görülmesi oldukça ilginçtir. Bu yüzden bu mallar olasılıkla MS VI. yüzyıla tarihli Dara veya çevresinde yapılmış yerel üretim Brittle Ware örnekleri olmalıdır.

I. Iustinianus-II. Iustinus Dönemleri'ne (MS 527-578) tarihlendirilmektedir¹³. Bu form, Dara'da kendi içinde üç alt tipte görülmektedir.

Form 7.1 (Resim 2 No. 10, Resim 3 No. 10-21): Düz ağızlıdır.

Form 7.2 (Resim 2 No. 11, Resim 3 No. 22): Hafif sivri ağızlıdır.

Form 7.3 (Resim 2 No. 12, Resim 3 No. 23): Dışa çekik ve hafif sivri ağızlıdır.

Form 8 (Resim 2 No. 13-16, Resim 4 No. 24-30): Kısa, dikey ve düz veya hafif içe eğik boyunlu; dışa eğik dışbükey gövdeli, boyun-gövde geçişi keskin; gövde üzeri oluk bezemeli, dıştan kesilmiş düz ağızlı; gövdeden kulplu yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Ware örneklerindedir (Vokaer 2007: 713, Fig. 12; Viviers ve Vokaer 2009: 114, Pl. VII, 1-2; Vokaer 2010b: Fig. 3: 3; Vokaer 2010a: 607, Fig. 1: 6; Vela ve Piéri 2013: Fig. 12: 1)¹⁴. Ayrıca, Dara'da belirli bir kontekst de ele geçmiş olan bu çömleklerin birçoğu II. Iustinus Dönemi'ne (MS 565-578) tarihlendirilmektedir¹⁵. Bu form, Dara'da kendi içinde dört alt tipte görülmektedir.

Form 8.1 (Resim 2 No. 13, Resim 4 No. 24-25): Hafif içe eğik boyunludur.

Form 8.2 (Resim 2 No. 14, Resim 4 No. 26): Ağız kenarı kapak yuvacıklıdır.

Form 8.3 (Resim 2 No. 15, Resim 4 No. 27): Boyun kısmı hafif dışa şişkindir.

Form 8.4 (Resim 2 No. 16, Resim 4 No. 28-30): Düz boyunludur.

Form 9 (Resim 2 No. 17-22, Resim 4 No. 31-36): Kısa, hafif dışa eğik düz veya düz boyunlu; boyun üzeri kazıma yiv bezemeli, dışa eğik dışbükey gövdeli; hafif yuvarlak veya düz ağızlı yapıya sahiptir. Tıpkı Form 7 gibi bu form da Suriye Bölgesi'nde yoğun olarak görülen Brittle Ware örneklerinden biraz daha farklı olup boyun bölümleri daha kısa ve boyunda kazıma yiv ya da dalga yiv bezemelere sahiptirler¹⁶. Dara'da çok sayıda ele geçmiş olan bu form, daha çok yerel bir üslup özelliği göstermektedir ve Dara'da veya Dara yakınında bir yerde üretilmiş olma olasılığı yüksektir. Ayrıca, Dara'da belirli bir kontekst de ele geçmiş olan bu çömleklerden bir tanesi II. Iustinus Dönemi'ne (MS 565-578) tarihlendirilmiştir¹⁷. Bu form, Dara'da kendi içinde altı alt tipte görülmektedir.

Form 9.1 (Resim 2 No. 17, Resim 4 No. 31): Dik boyunlu ve düz ağızlıdır.

Form 9.2 (Resim 2 No. 18, Resim 4 No. 32): Dik boyunlu ve hafif yuvarlak ağızlıdır.

Form 9.3 (Resim 2 No. 19, Resim 4 No. 33): Hafif dışa eğik düz boyunlu ve yuvarlak ağızlıdır.

Form 9.4 (Resim 2 No. 20, Resim 4 No. 34): Dik boyunlu ve içe yuvarlatılmış ağızlıdır.

Form 9.5 (Resim 2 No. 21, Resim 4 No. 35): Hafif dışa eğik düz boyunlu ve sivri ağızlıdır.

Form 9.6 (Resim 2 No. 22, Resim 4 No. 36): Hafif dışa eğik düz boyunlu ve düz ağızlıdır.

¹³ Dara CBR, CCY ve CDL kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020, 120-121, 1067, 1069, Çiz. 1, 3.

¹⁴ Bu çömleklerin MS VI-VII. yüzyıl yanı sıra MS VIII. yüzyılda görüldüğü de aktarılmaktadır. *Bak.* Vokaer 2013b: 494-495, Fig. 4: 1-3.

¹⁵ Dara CBR kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020: 120, 1067, Çiz. 1.

¹⁶ Az sayıda kısmen benzer formlar için *Bak.* Bartl vd. 1995: Fig. 3: 11; Vokaer 2013b: 493-496, Fig. 4: 2.

¹⁷ Dara CBR kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020: 120, 1067, Çiz. 1.

Form 10 (Resim 2 No. 23, Resim 4 No. 37): Dışa eğik dışbükey gövdeli; gövde üzeri kazıma ile yapılmış yiv bezemeli; dıştan yuvarlatılarak kalınlaştırılmış, üstü düz ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'ndeki Brittle Wareler'den farklıdır. İnce cidarlı ve kırılğan yapısı ile bir Brittle Ware seramiği olduğu açık olan bu form, olasılıkla yerel/bölgesel bir üretim olmalıdır. Büyük olasılıkla da Mezopotamya'ya özgüdür. Dara'da herhangi bir kontekst de ele geçmemiş olmasından dolayı tarihlemek oldukça zordur. Ancak, özellikle MS VI. yüzyıla tarihlenen kontekstlerdeki Brittle Ware buluntularının Suriye ve Levant Bölgesi'nde görülen formlardan farklı özelliklerde olması ve Dara'nın bir garnizon kente dönüşmesi sürecinde kullanılmış bir form olma olasılığı göz önünde bulundurulurken MS VI. yüzyıla tarihlenmesini muhtemel kılmaktadır.

Form 11 (Resim 2 No. 24, Resim 4 No. 38): Uzun, düz ve dik boyunlu; boyun üzeri kazıma ile yapılmış yiv bezemeli; hafif sivri ağızlı yapıya sahiptir. Tıpkı Form 10 gibi Suriye Bölgesi'ndeki Brittle Wareler'den farklıdır. İnce cidarlı ve kırılğan yapısı ile bir Brittle Ware seramiği olduğu açık olan bu form da olasılıkla yerel/bölgesel bir üretdir. Dara'da herhangi bir kontekst de ele geçmemiş bu form da Form 10 gibi MS VI. yüzyıl örneği olmalıdır.

Form 12 (Resim 2 No. 25, Resim 4 No. 39): Boyunsuz; hafif dışa eğik dışbükey gövdeli; gövde üzerinde hem kulp hem de tutamak mevcut olup ayrıca tarak ile kazınarak yapılmış yatay ve dalga bezemeli yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'nde sıkça görülen İslami Dönem çömleklerine (Emevi-Abbasi) çok benzer bir forma sahiptir (Vokaer 2010b: 116, 127, Fig. 4: 2; Vokaer 2013b: 496-499, Fig. 6: 1). Ancak, özellikle Emevi-Abbasi Dönemi Brittle Ware seramiklerinde yalnızca çömleğin gövde kısmına applike edilmiş sivri uçlu tutamak görülürken bu çömlekte hem sivri uçlu tutamak hem de kulp bir arada görülmektedir. Bu yönüyle Emevi-Abbasi Dönemi Brittle Wareleri'nden farklıdır. Ayrıca, Dara kazılarında özellikle MS VI. yüzyıl 3. çeyreğine tarihli belirli kontekst buluntularının hemen üzerinde tarım toprağına yakın bir seviyede ele geçmiş olmasından dolayı¹⁸ net bir tarihe vermek oldukça zor olsa da kazı yapılan alanda genel olarak MS VI. yüzyıl 3. çeyreğinden sonra yerleşimin kullanılmamış olmasından dolayı MS VI. yüzyıl 3. çeyreği veya biraz daha geç bir tarih aralığına koymak mümkündür. Büyük olasılıkla bu çömlek, MS VI. yüzyıl ikinci yarısı ile MS VII. yüzyıl başları arasında tarihlenebilir. İnce cidarlı ve kırılğan yapısı ile bir Brittle Ware seramiği olduğu açık olan bu form, olasılıkla yerel/bölgesel bir form olmalıdır. Büyük olasılıkla da Mezopotamya'ya özgüdür. Bu durum yoğun olarak Erken İslami Dönem ile ilişkilendirilen (özellikle Emevi-Abbasi Dönemi) sivri uçlu tutamağına sahip çömleklerin MS VII. yüzyıl ortasından daha erken bir dönemde de yapılmış olma olasılığını göstermekle beraber Dara verisi ışığında bu formların ilk olarak MS VI. yüzyıl sonları-MS VII. yüzyıl başlarında yapılmış olma olasılığını da artırmaktadır.

Form 13 (Resim 2 No. 26, Resim 4 No. 40): Uzun, içe eğik düz boyunlu; boyun üzeri oluk bezemeli, dışa eğik dışbükey gövdeli; boyun-omuz geçişi içe eğik içbükey; dıştan kesilmiş, üstte sivri ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'ndeki Brittle Wareler'den farklıdır. Bir amphora şeklinde uzun boyunlu

¹⁸ Dara CDB kontekst verileri için *Bak.* Tosun 2020: 120, 1069, Çiz. 3.

olarak yapılan bu örnek tıpkı Form 2-6'daki örnekler gibi özellikle sıvı yemekleri tandır da pişirmek amaçlı kullanılmış olmalıdır. Bu form da büyük olasılıkla yerel/bölgesel bir ürettir. Dara'da herhangi bir kontekst de ele geçmemiş bu formunda Form 10 ve 11 gibi MS VI. yüzyıl örneği olması mümkündür.

Form 14 (Resim 2 No. 27, Resim 4 No. 41): Uzun, içe eğik düz boyunlu; boyun üzeri kazıma yiv bezemeli; dışa eğik gövdeli; boyun-gövde geçişi keskin; ağız kenarı içe çekik düz ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'ndeki Brittle Wareler'den farklıdır. Bir amphora şeklinde uzun boyunlu olarak yapılan bu örnek tıpkı Form 2-6 ve 13'teki örnekler gibi özellikle sıvı yemekleri tandır da pişirmek amaçlı kullanılmış olmalıdır. Benzer formda örnekleri literatürden fazla bilinmeyip büyük olasılıkla Mezopotamya'ya özgüdür. Dara'da herhangi bir kontekst de ele geçmemiş bu formda Form 10-11 ve 13 gibi MS VI. yüzyıl örneği olmalıdır.

Form 15 (Resim 2 No. 28, Resim 4 No. 42): İçe eğik dışbükey boyunlu; boyun üzeri kazıma yiv bezemeli; dışa eğik dışbükey gövdeli; içe çekik ağızlı yapıya sahiptir. Genel olarak bakıldığında form olarak Suriye Bölgesi'ndeki Brittle Wareler'den özellikle içe çekik ağız yapısı ile ayrılmaktadır. Kısmen Beyrut merkezli olduğu düşünülen X Atölyesi Brittle Ware çömleklerine benzerdir (Waksman vd. 2005: Workshop X, Marmite 4; Reynolds ve Waksman 2007: Form 4; Reynolds 2014: 63, Fig. 10: i). Ayrıca, benzer çok sayıda örneği İlisu Kazıları'nda ele geçmiş (Ökse vd. 2018, 193: 199, 201-202, 207-208) olup olasılıkla yerel/bölgesel bir form olmalıdır. Büyük olasılıkla da Mezopotamya'ya özgüdür. Dara'da herhangi bir kontekst de ele geçmemiş olmasından dolayı tarihlemek oldukça zordur. İlisu Kazıları'nda da net bir tarih aralığına koyulamamıştır. Dara'da herhangi bir kontekst de ele geçmemiş bu formda Form 10-11 ve 13-14 örnekleri gibi MS VI. yüzyıl örneği olmalıdır.

Hamur, Astar ve Katkı Maddesi Özellikleri

Dara Kazısı'nda ele geçmiş olan 42 adet Brittle Ware çömlek formunda 10 farklı hamur rengi, 14 farklı astar rengi ve altı farklı katkı maddesi tespit edilmiştir.

Hamur renkleri (Resim 6), 2.5 Y 5/1 gri (Resim 3 No. 7. 9, Resim 4 No. 37); 2.5 YR 4/6 kırmızı (Resim 3 No. 1. 3. 15. 22-23, Resim 4 No. 30), 2.5 YR 5/6 kırmızı (Resim 3 No. 2. 11-12. 17-18, Resim 4 No. 31. 33. 36. 40), 2.5 YR 5/8 kırmızı (Resim 3 No. 20, Resim 4 No. 28. 42); 5 YR 3/2 koyu kırmızımsı kahverengi (Resim 3 No. 5), 5 YR 4/2 koyu kırmızımsı gri (Resim 3 No. 10. 21), 5 YR 4/6 sarımsı kırmızı (Resim 3 No. 13. 19), 5 YR 5/6 sarımsı kırmızı (Resim 3 No. 16, Resim 4 No. 29. 32. 34), 5 YR 6/4 açık kırmızımsı kahverengi (Resim 4 No. 24. 27); 7.5 YR 3/2 koyu kahverengi (Resim 3 No. 6. 14), 7.5 YR 4/2 kahverengi (Resim 3 No. 8, Resim 4 No. 26. 38); 10 R 5/6 kırmızı (Resim 4 No. 35), 10 R 5/8 kırmızı (Resim 4 No. 39); 10 YR 3/2 çok koyu grimsi kahverengi (Resim 3 No. 4), 10 YR 4/3 kahverengi (Resim 4 No. 41), 10 YR 6/4 açık sarımsı kahverengi (Resim 4 No. 25) şeklindedir. Suriye, Levant ve Mezopotamya'da yaygın olarak görülen aynı forma sahip birçok Brittle Ware (Gevrek Mallar) seramiklerde farklı hamur-kil rengi ve özellikleri ile daha da iyi açıklanabilmektedir¹⁹.

¹⁹ Brittle Ware mal gruplarında yoğun olarak görülen gri, pembe hamur rengi Levant, kırmızı ve tonları ise Suriye Bölgesi ile açıklanmaktadır. *Bak.* Tosun 2020: 435, dn. 1364. Dara'da görülen kahverengi ve tonları renge sahip

Astar renkleri (Resim 7), 2.5 Y 6/1 gri (Resim 4 No. 37), 2.5 Y 6/2 açık kahverengimsi gri (Resim 3 No. 9); 2.5 YR 3/1 koyu kırmızımsı gri (Resim 3 No. 17), 2.5 YR 4/6 kırmızı (Resim 3 No. 12), 2.5 YR 5/4 kırmızımsı kahverengi (Resim 3 No. 1, Resim 4 No. 28. 32), 2.5 YR 5/6 kırmızı (Resim 3 No. 19. 23, Resim 4 No. 29. 34), 2.5 YR 6/6 açık kırmızı (Resim 3 No. 20, Resim 4 No. 31); 5 YR 3/1 çok koyu gri (Resim 4 No. 30), 5 YR 4/4 kırmızımsı kahverengi (Resim 3 No. 5), 5 YR 5/3 kırmızımsı kahverengi (Resim 3 No. 13, Resim 4 No. 42), 5 YR 5/4 kırmızımsı kahverengi (Resim 3 No. 10. 15. 18. 22), 5 YR 5/6 sarımsı kırmızı (Resim 3 No. 11. 21), 5 YR 6/4 açık kırmızımsı kahverengi (Resim 3 No. 2, Resim 4 No. 24. 27); 7.5 YR 3/2 koyu kahverengi (Resim 3 No. 14), 7.5 YR 4/1 koyu gri (Resim 3 No. 3), 7.5 YR 4/2 kahverengi (Resim 3 No. 6), 7.5 YR 4/3 kahverengi (Resim 4 No. 41), 7.5 YR 5/1 gri (Resim 4 No. 36), 7.5 YR 5/2 kahverengi (Resim 4 No. 33), 7.5 YR 5/3 kahverengi (Resim 3 No. 16, Resim 4 No. 38); 10 R 4/6 kırmızı (Resim 4 No. 35), 10 R 5/8 kırmızı (Resim 4 No. 39); 10 YR 3/1 çok koyu gri (Resim 3 No. 4, Resim 4 No. 40), 10 YR 4/1 koyu gri (Resim 4 No. 26), 10 YR 5/1 gri (Resim 3 No. 7), 10 YR 5/2 grimsi kahverengi (Resim 3 No. 8), 10 YR 6/4 açık sarımsı kahverengi (Resim 4 No. 25) şeklindedir.

Katkı maddeleri (Resim 8), taşçık (Resim 3 No. 1-23, Resim 4 No. 24-35. 37-42), kum (Resim 3 No. 1-23, Resim 4 No. 24-42), kuvars (Resim 3 No. 5. 8. 11. 13-15. 17-20. 22, Resim 4 No. 26. 28. 30-31. 34. 36. 38. 42), kireç (Resim 3 No. 1-11. 13-15. 17-23, Resim 4 No. 24-25. 27. 29-34. 36-37. 39-42), mika (Resim 3 No. 6-8. 12. 16. 19, Resim 4 No. 26. 35. 38), şamot (Resim 3 No. 1. 8-9, Resim 4 No. 28), bitki (Resim 3 No. 1-23, Resim 4 No. 24-42) şeklindedir.

Bezeme Özellikleri

Dara Kazısı'nda ele geçmiş olan Brittle Ware (Gevrek Mallar) çömllekler, bezemesiz örnekler dışında genelde gövde veya boyun üzerinde oluk, kazıma yiv veya çoklu tarak yardımıyla kazınmış dalga yiv gibi bezemelere sahiptir (Resim 2-4).

Sonuç

Roma-Sasani ilişkilerinin coğrafi olarak başlangıç noktasında yer alan Dara (Anastasiopolis) Antik kenti (Resim 1), son yıllarda yapılan araştırmalar ışığında özellikle Yukarı Mezopotamya Bölgesi'nin Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ni anlamamız ve yorumlamamız açısından oldukça önemli bir yerleşimdir. Bilhassa MS VI. yüzyıl Doğu Roma İmparatorluğu'nun belli bir kesitini yansıması açısından da önemli bir merkezdir. 1986'dan bu yana kesintili biçimde ilerleyen kazı çalışmalarında yayın odaklı çok az bulgu şu ana kadar sunulmuştur. Özellikle seramik malzemelerde bu anlamda oldukça az odaklanılmış örnekler arasındadır.

Brittle Ware seramikleri de olasılıkla Mezopotamya Bölgesi ile ilişkili olarak açıklanabilir. Mezopotamya Bölgesi üretimli seramiklerin birçoğu kahverengi hamur rengi ağırlıklıdır. *Bak.* Gavagnin vd. 2016: 150-153, 155-157. Fakat, yine de Dara'da yer alan kil yataklarından alınan örneklerin pişirilmesi sonucu elde edilen kırmızı ve tonlarında renk sonucu bu durumun net olarak sonuçlanmasını mümkün kılmamaktadır. *Bak.* Tosun 2020: 435-436, Res. 6.38-6.39.

Brittle Ware ya da Türkçe karşılığı Gevrek Mallar olarak adlandırılacak seramikler, kullanım amacı daha çok sıvı yemekleri pişirmek amaçlı üretilmişlerdir. Yoğun olarak çanak, çömlek, tencere, tava gibi formları görülür; ancak az sayıda sürahi, testi gibi örnekleri de mevcuttur. Genel olarak ince cidarlı, kırılğan; fakat ısıya dayanıklı olan bu seramikler, iyi pişmiş ve pişme durumuna göre renkleri değişkenlik göstermektedir.

Dara'da şu ana kadar yapılan kazı çalışmaları sayesinde çok sayıda Suriye ve Levant Bölgesi'ne özgü olduğu düşünülen buluntulara rastlanmıştır. Bu bulgular içerisinde az sayıda yayın odaklı çalışılmış, literatürde Brittle Ware olarak adlandırılan seramikler, bölge geneline dağılımını yansıtması açısından önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Dara'daki Form 7, 9-15 örneklerinin (Resim 2 No. 10-12, 17-28, Resim 3 No. 10-23, Resim 4 No. 24-42) Suriye ve Levant Bölgesi örneklerinden farklı özellikleri yansıtması ile bölge dinamiklerini kısmen anlamamızı sağlaması açısından değerli bulgular sunmaktadır. Özellikle Form 2-6 ve 13-14 (Resim 2 No. 4-5, 9, 26-27, Resim 3 No. 4-5, 9, Resim 4 No. 40-41) örnekleri sıvı yemekleri pişirmek amaçlı yapılmış dar ağızlı yapılarıyla literatüre farklı türde pişirme kap örneklerini sunması açısından yine önemli bilgiler edinmemizi sağlamaktadır. Bir pişirme kabı olan Form 5-6'nın (Resim 2 No. 8-9, Resim 4 No. 8-9) bir taşıma ve depolama kabı olan Kuzey Suriye Amphoraları 1 ile aynı form özelliğinde olması, seramik yapımında bölgesel etkileşimleri anlamamız açısından da oldukça değerlidir.

Dara'da tespit edilip çalışılmış 42 adet Brittle Ware çömleklerinde 15 farklı form belirlenmiş olup (Resim 5) Form 1 üç (Resim 1 No. 1-3), Form 2 iki (Resim 2 No. 4-5), Form 7 üç (Resim 2 No. 10-12), Form 8 dört (Resim 2 No. 13-16), Form 9 altı (Resim 2 No. 17-22) alt tipte, diğerleri ise tek tipte görülmektedir. Hamur renklerinde çeşitlilik çok olup 10 farklı hamur rengi belirlenmiştir (Resim 6). Hamur renklerine göre özellikle gri ve pembe tonları Levant, kırmızı renk tonlarını Suriye, kahverengi tonlarını da Mezopotamya ile ilişkilendirmek olası görülmekle birlikte Dara'daki yerel kil örneklerinin kırmızı tonlarında olması bu ayrımı çok olası sonuçlandırmamaktadır. Bu durum bölgesel olarak ilerde gerçekleştirilecek kapsamlı arkeometrik araştırmalar ile daha iyi anlaşılacaktır. Bunun dışında Dara örneklerinde 14 farklı astar rengi gözlenmiştir (Resim 7). Dara Brittle Ware çömleklerinde bezemesiz örnekler yoğun olmakla birlikte gövde veya boyun üzerinde oluk, kazıma yiv veya çoklu tarak yardımıyla kazınmış dalga yiv bezemelere de rastlanmaktadır (Resim 2-4). Katkı maddesi olarak da taşçık, kum, kireç ve bitki çok yoğun, kuvars orta yoğun, mika az yoğun ve şamot çok az miktarda bazı örneklerde görülmektedir (Resim 8). Özellikle mika katkılı örneklerin Suriye üretimi Brittle Ware olmadıkları, aynı zamanda formların birebir Suriye örnekleri ile benzeşmemesinden dolayı yüksek olasılıkla Yukarı Mezopotamya Bölgesi ile ilişkili olması mümkündür. Özellikle, Dara Brittle Ware Form 2 (Resim 2 No. 4-5, Resim 3 No. 4-5), 5 (Resim 2 No. 8, Resim 3 No. 8) ve 6 (Resim 2 No. 9, Resim 3 No. 9) örnekleri dışındaki çömleklerin büyük olasılıkla Levant ve Suriye Bölgesi etkili Mezopotamya Bölgesi orijinli olması mümkün görünmektedir. Bu da büyük olasılıkla Suriye'den bilinen altı adet atölyenin dışında günümüz Suriye sınırlarının kuzeydoğusu, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesinin doğusu ile Irak'ın kuzeybatısında yedinci bir atölyenin (Beirut merkezli X Atölyesi dışında) olabileceğine işaret etmektedir. Dara için henüz bir atölyenin varlığı tespit edilememiş olsa da ilerleyen kazı çalışmaları ışığında bu durumun değişme olasılığı da

mümkündür. Yukarı Mezopotamya'da Doğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne yönelik araştırmaların artması ile bu malzemelerin bölge genelindeki dağılımı ve çeşitliliği hakkında daha fazla bilgi edinilmesi olasıdır.

Dara'da ele geçip çalışılmış Brittle Ware çömleklerinden Form 1 (Resim 2 No. 1-3, Resim 3 No. 1-3), Geç Hellenistik-Erken Roma; Form 2. 4-6 (Resim 2 No. 4-5. 7-9, Resim 3 No. 4-5. 7-9), MS VI-VII. yüzyıl; Form 3 (Resim 2 No. 6, Resim 3 No. 6), MS V-VII. yüzyıl; Form 7-9 (Resim 2 No. 10-22, Resim 3 No. 10-23, Resim 4 No. 24-36) (özellikle Dara'daki kontekst verileri ışığında), 10-11, 13-15 (Resim 2 No. 23-24. 26-28, Resim 4 No. 37-38. 40-42) (Dara'nın bir garnizon kente dönüşmesi sürecinde kullanılmış bir form olma olasılığı göz önünde bulundurularak), MS VI. yüzyıl; Form 12 ise (Resim 2 No. 25, Resim 4 No. 39) MS VI. yüzyıl sonu-MS VII. yüzyıl veya Erken İslami Dönem başına (MS VII-VIII. yüzyıl) tarihlenmektedir.

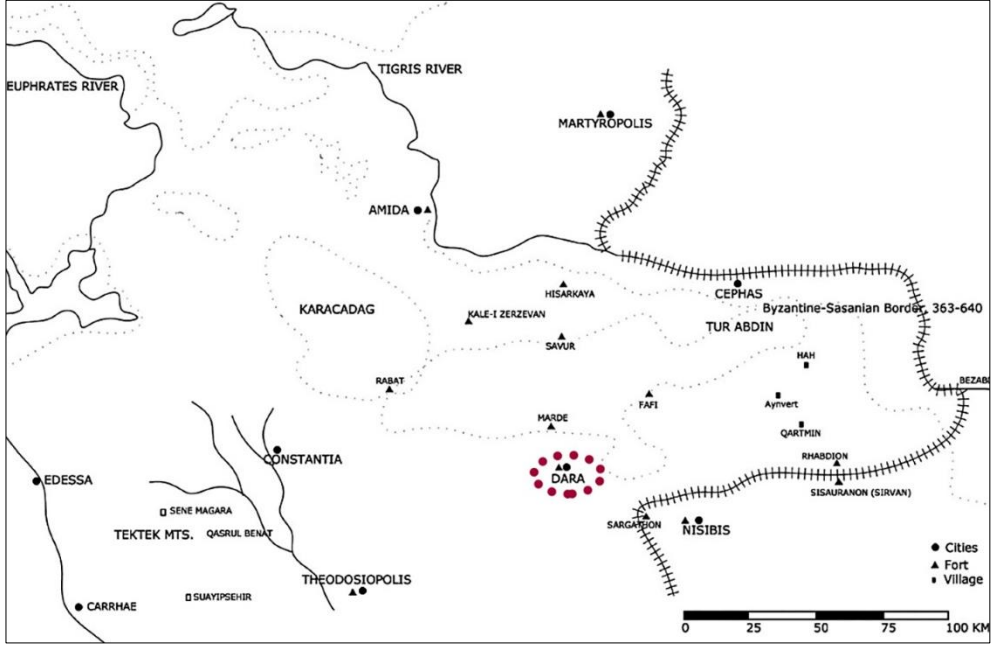
Kaynaklar

- Alp, A.O. (2009). "A Group of Late Roman Pottery from Harabebezikan Mound in Upper Euphrates (Turkey)". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9/1, 201-216.
- Amodio, M. (2007). "La Classe di Ceramica da Cucina Brittle Ware Rinvenuta a Tell Barri (Siria)". *Topoi. Orient-Occident. Supplément*, 8, 231-248.
- Amodio, M. (2008). "La Brittle Ware da Tell Barri". *Tell Barri: Storia di un Insediamento Antico Tra Oriente e Occidente*, 63. (Ed. R.P. Benoit) Naples-Macchiaroli: La parola del passato. 322-336.
- Bartl, K. (1999-2000). "Tell Sheikh Hassan. Funde aus Römischpartischer, Spätromisch-Frühbyzantinischer und Islamischer Zeit". *Archiv für Orientforschung*, 46-47, 447-489.
- Bartl, K., Schneider, G. ve Böhme, S. (1995). "Notes on 'Brittle Wares' in North-Eastern Syria". *Levant*, XXVII-1, 165-177.
- Campbell, B. (1989). "The Roman Pottery from Sheh Qubba, North Iraq, in the Eastern Frontier of the Roman Empire". *Proceedings of a Colloquium Held at Ankara in September 1988*. (Ed. D. French ve C. Lightfoot) Oxford: British Institute of Archaeology at Ankara. 53-65.
- Daszkiewicz, M., Krogulska, M. ve Bobryk, E. (2000). "Composition and Technology of Roman Brittle Ware Pottery from A Kiln Site in Palmyra (Syria)". *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, 36, 537-548.
- Dorna-Metzger, F. (1996). "Hellenistic and Parthian-Roman Pottery from the Upper Khabur Survey: A Preliminary Study". *Continuity and Change in Northern Mesopotamia from the Hellenistic to the Early Islamic Period: Proceedings of a Colloquium Held at the Seminar für Vorderasiatische Altertumskunde, Freie Universität Berlin, 6th-9th April 1994*. (Ed. K. Bartl ve S.R. Hauser) Berlin: Berliner Beiträge zum Vorderen Orient 17. 363-375.
- Dyson, S.L. (1968). *Excavations at Dura-Europos, Final Report IV, 1, 3, The Commonware Pottery, The Brittle Ware*. New Haven: Cambridge University Press.
- Gavagnin, K., Iamoni, M. ve Palermo, R. (2016). "The Land of Nineveh Archaeological Project: The Ceramic Repertoire from the Early Pottery Neolithic to the Sasanian Period". *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, 375, 119-169.
- Genequand, D., Hull, D. ve Studer, J. (2007). "Rapport Préliminaire des Travaux de la Mission Archéologique Syro-Suisse À Qasr al-Hayr al-Sharqi en 2006". *SLSA Jahresbericht*, 2006, 123-156.
- Genequand, D., Ali, R., Haldemann, M. ve Studer, J. (2010). "Rapport Préliminaire des Campagnes 2008 et 2009 de la Mission Archéologique Syro-Suisse de Qasr al-Hayr al-Sharqi". *SLSA Jahresbericht*, 2009, 177-219.
- Gschwind, M. (2006). "Roman Pottery from Zeugma: Continuity, Change and the Central Euphrates Perspective". *International Symposium on Zeugma: From Past to Future*. (Ed. R. Ergeç) Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi. 55-69.
- Harper, R. (1980). "Athis-Neocaesarea-Qasrin-Dibsi Faraj". *Le Moyen-Euphrate, Zone de Contacts et d'échanges, Actes du Colloque de Strasbourg 10-12 march 1977*. (Ed. J.C. Margueron) Leiden: Brill. 327-348.

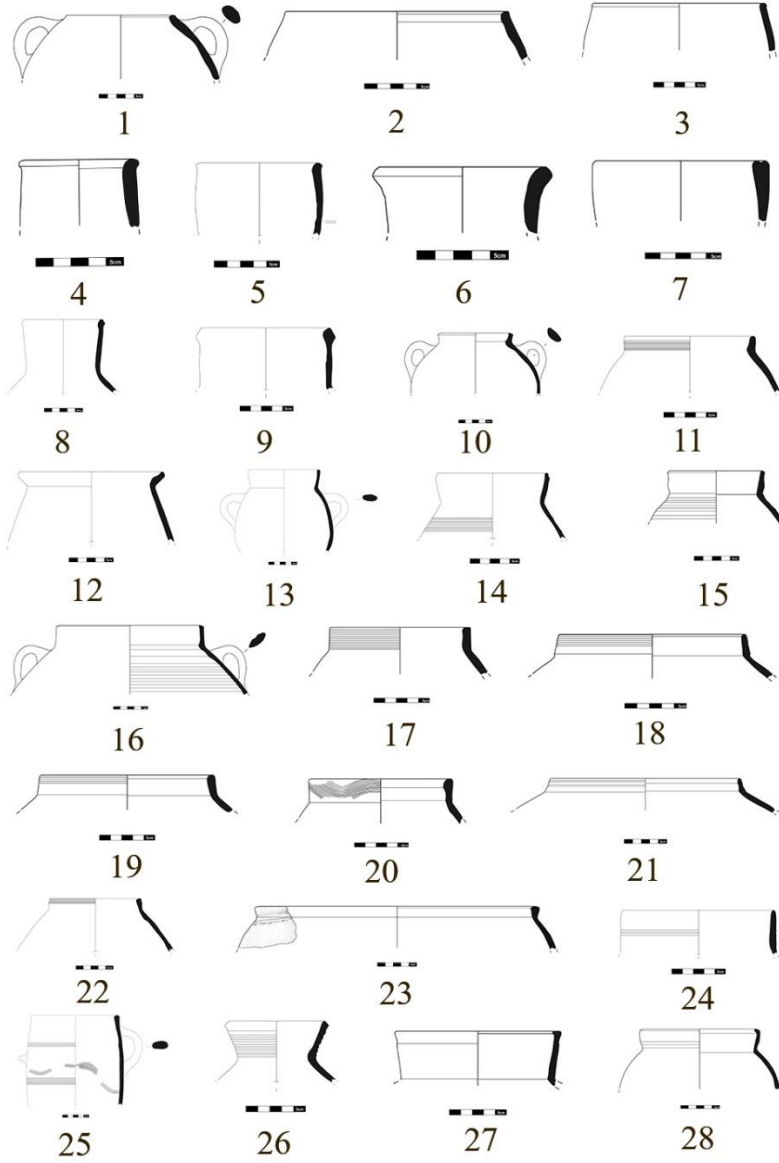
- Johnson, B.L. (1988). "The Pottery". *Excavations at Jalame. Site of A Glass Factory in Late Roman Palestine*. (Ed. G.D. Weinburg) Columbia: University of Missouri Press. 137-226.
- Keser-Kayaalp, E. ve Erdoğan, N. (2017). "Recent Research on Dara/Anastasiopolis". *New Cities in Late Antiquity: Documents and Archaeology (Bibliothèque de L'Antiquité Tardive)*, 35. (Ed. E. Rizos) Brepols: Brepols Publishers. 153-175.
- Konrad, M. (1992). "Flavische und Spätantike Bebauung Unter der Basilika B von Resafa-Sergiupolis". *Damaszener Mitteilungen*, 6, 313-402.
- Martz, A.S. (2007). "Les Vases À Cuire de Zeugma du IIIe au VIIe Siècle". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry 2 (LRCW 2)*. (Ed. M. Bonifay ve J.C. Tréglia) Oxford: BAR International Series 1662. 739-744.
- Oates, D. ve Oates, J. (1959). "Ain Sinu: A Roman Frontier Post in Northern Iraq". *Iraq*, 21, 207-236.
- Oates, D. (1968). *Studies in the Ancient History of Northern Iraq*. London: Oxford University Press.
- Orssaud, D. (1980). "La Céramique". içinde: "Déhès (Syrie du Nord), Campagnes I-III (1976-1978)". *Syria*, 57, 234-266.
- Orssaud, D. (1991). "La Céramique". içinde: *Halabiyya-Zenobia, Place Forte du Limes Oriental et la Haute-Mésopotamie au VIe Siècle 2*. (Ed. J. Lauffray) Paris: Librairie Orientaliste Paul Geuthner. 260-275.
- Ökse, A.T., Erdoğan, N., Görmüş, A., Atay, E., Çetinkaya, İ., Güneş, A., Atay, Y., Levent, H., Eroğlu, M., Torpil, S., Güneş, Z., Yücel, A., Turan, M., Altun, S., Akan, H., Akkaş, V., Erdaş, Y., Öncü, V.G., Öncü, A., Bayraktar, A.A., Boz, M. ve Görmez, A. (2018). *Ilisu Barajı İnşaat Sahası Kurtarma Kazıları III: Roma İmparatorluk Dönemi ve Orta-Yakın Çağ Yerleşmeleri / Salvage Excavations in The Construction Area of The Ilisu Dam III: Roman Empire Period and Middle-New Ages Sites*. (Ed. A.T. Ökse ve N. Erdoğan) Mardin: mardinsesi yayıncılık.
- Özyar, A., Pancaroğlu, O., Ünlü, E. ve Vokaer, A. (2017a). "Tarsus Gözlükule Kazılarında Ele Geçen Erken İslami Dönem Buluntuları Hakkında Bazı Gözlemler". *Kazı Sonuçları Toplantısı*, 38/2, 467-484.
- Özyar, A., Pancaroğlu, O., Ünlü, E. ve Vokaer, A. (2017b). "Recent Fieldwork at Tarsus-Gözlükule: The Medieval Levels". *The Archaeology of Anatolia 2: Recent Discoveries (2015-2016)*. (Ed. S.R. Steadman ve G. McMahon) Cambridge: Cambridge Scholars Publishing. 197-226.
- Reynolds, P. (2005). "Levantine Amphorae from Cilicia to Gaza: A Typology and Analysis of Regional Productions Trends from the 1st to the 7th Centuries". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry 1 (LRCW 1)*. (Ed. J. Gurt i Esparraguera vd.) Oxford: BAR International Series 1340. 563-611.
- Reynolds, P. (2013). "Transport Amphorae of the 1st to 7th Centuries: Early Roman to Byzantine Periods". *Zeugma 2000: Rescue Excavations II*. (Ed. W. Aylward) Los Altos/California: The Packard Humanities Institute. 93-161, Pls. 43-74.

- Reynolds, P. (2014). "The Homs Survey: Contrasting Levantine Trends in the Regional Supply of Fine Wares, Amphorae and Kitchen Wares (Hellenistic to Early Arab Periods)". *Roman Pottery in the Levant: Local Production and Regional Trade. Round Table, Deutsches Archäologisches Institut, (19–20th February 2010), Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 3.* (Ed. B. Fischer-Genz vd.) Oxford: Archaeopress. 53-65.
- Reynolds, P. ve Waksman, S.Y. (2007). "Beirut Cooking Wares, 2nd to 7th Centuries: Local Forms and North Palestinian Imports". *Berytus*, 50, 59-81.
- Römer-Strehl, C. (2005). "Untersuchungen zur Keramik der Seleukidischen und Partisch-römischen Zeit vom Tall Seh Hamad". *Magdalu/Magdala Tall Šeh Hamad von der Postassyrischen Zeit bis zur Römischen Kaiserzeit.* (Ed. H. Kühne) Berlin: Dietrich Reimer Verlag, 2.1/2. 197-312.
- Schneider, G., Vokaer, A., Bartl, K. ve Daszkiewicz, M. (2007). "Some New Results of Archaeometric Analysis of Brittle Wares". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean Archaeology and Archaeometry 2 (LRCW 2).* (Ed. M. Bonifay ve J.C. Trégliá) Oxford: BAR International Series 1662. 715-730.
- Strothenke, E. (2016). *Einfache Gebrauchswaren und Kochtopfwaren vom Dülük Baba Tepesi von der Römischen bis in die Islamische Zeit.* Asia Minor Studien 80. Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Thalmann, J.P. (1978). "Tell Arqa (Liban Nord). Campagnes I–III (1972–1974)". *Syria*, 55, 1-151.
- Tosun, M. (2018). "Kuruluş, Yükseliş ve Çöküşü ile Roma'nın Mezopotamya'daki Son Varlık Göstergesi: Dara (Anastasiopolis-Iustiniana Nova)". *Amisos*, 3/5, 455-480.
- Tosun, M. (2020). *Dara (Anastasiopolis) Roma ve Geç Antik Dönem (Parth-Sasani) Seramikleri.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vela, H.N. ve Piéridi, D. (2013). "Faciès Céramiques de la Syrie du Nord Protobyzantine". *Topoi. Orient-Occident. Supplément*, 12, 111-147.
- Viviers, D. ve Vokaer, A. (2007). "Travaux de la Mission Archeologique Belge à Apamee de Syrie. XLe Campagne (2006)". *Revue Belge de Philologie et d'histoire*, 85, 93-124, Pls. I-XIV.
- Viviers, D. ve Vokaer, A. (2009). "Travaux de la Mission Archéologique Belge à Apamée de Syrie. XLIIe Campagne (2008)", *Revue Belge de Philologie et d'histoire*, 87, 105-144.
- Vokaer, A. (2005). "Typological and Technological Study of Brittle Ware in Syria". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry 1 (LRCW 1).* (Ed. J.M. Gurt i Esparraguera vd.) Oxford: BAR International Series 1340. 697-709.
- Vokaer, A. (2007). "La Brittle Ware Byzantine et Omeyyade en Syrie du Nord". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean. Archaeology and Archaeometry 2 (LRCW 2).* (Ed. M. Bonifay ve J.C. Trégliá) Oxford: BAR International Series 1662. 701-714.

- Vokaer, A. (2010a). "Cooking Wares An Ancient Syria (First to 10th Centuries AD): Reconstructing the Production Contexts from the Consumption Sites". *Archaeometry*, 52/4, 605-627.
- Vokaer, A. (2010b). "Cooking in A Perfect Pot. Shapes, Fabric and Function of Cooking Ware in Late Antique Syria". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry. Comparison between Western and Eastern Mediterranean 3 (LRCW 3)*. (Ed. S. Menchelli vd.) Oxford: BAR International Series 2185 (I). 115-129.
- Vokaer, A. (2010-2011). "Byzantine Cooking Ware Imports in Syria: The 'Workshop X'". *Berytus*, 53-54, 213-232.
- Vokaer, A. (2011). *La Brittle Ware en Syrie. Production et Diffusion d'une Céramique Culinaire de L'époque Hellénistique À L'époque Omeyyade, Memoires de la Classe des Lettres Fouilles d'Apamee 2*. Brussels: Académie Royale de Belgique.
- Vokaer, A. (2013a). "Pottery Production and Exchange in Late Antique Syria (Fourth-Eight Century A.D.). A Studt of Some Imported and Local Wares". *Local Economies? Production and Exchange of Inland Regions in Late Antiquity (Late Antique Archaeology 10)*. (Ed. L. Lavan) Leiden: Koninklijke Brill NV. 567-606.
- Vokaer, A. (2013b). "Continuity and Changes in Ceramic Production and Exchange in Syria, between the End of the Byzantine and the Beginning of the Early Islamic Periods (6th-9th Century CE)". *Proceedings of the International Symposium Byzantium and the Arab World: Encounter of Civilizations (Thessaloniki, 16-18 December 2011)*. (Ed. A. Kralidis ve A. Gkoutzioukostas) Thessaloniki: Aristotle University of Thessaloniki. 483-510.
- Waksman, S.Y., Reynolds, P., Bien, S. ve Trégliia, J.C. (2005). "A Major Production of Late Roman 'Levantine' and Cypriot Common Wares". *Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean, Archaeology and Archaeometry 1 (LRCW 1)*. (Ed. J.M. Gurt i Esparraguera vd.) Oxford: BAR International Series 1340. 311-325.
- Wightman, G. (1990). "Area B, Sounding in the Middle City". *Tell Ahmar: 1988 Season*. (Ed. G. Bunnens) Leiden: University of Melbourne. 106-119.

Resim 1: Dara'nın konumunu gösteren harita (Keser-Kayaalp – Erdoğan 2017: 154, Fig. 1)

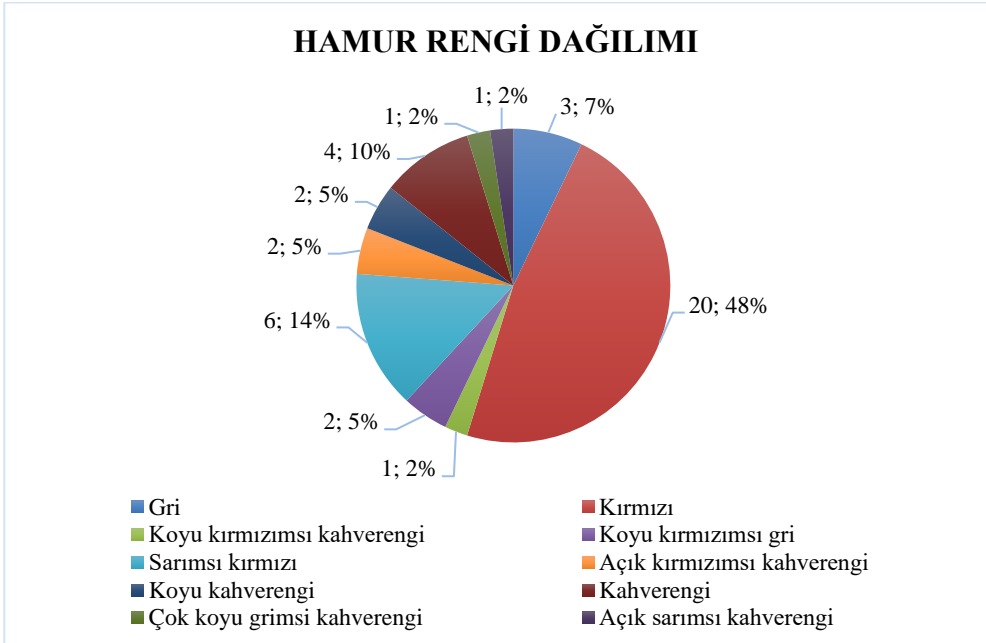
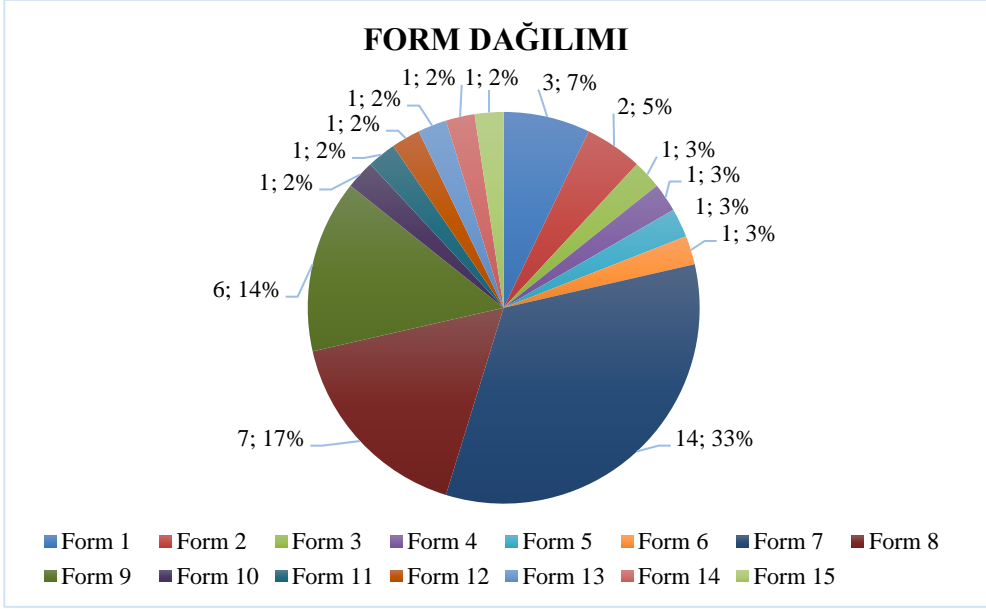
Resim 2: No. 1: Form 1.1, No. 2: Form 1.2, No. 3: Form 1.3, No. 4: Form 2.1, No. 5: Form 2.2, No. 6: Form 3, No. 7: Form 4, No. 8: Form 5, No. 9: Form 6, No. 10: Form 7.1, No. 11: Form 7.2, No. 12: Form 7.3, No. 13: Form 8.1, No. 14: Form 8.2, No. 15: Form 8.3, No. 16: Form 8.4, No. 17: Form 9.1, No. 18: Form 9.2, No. 19: Form 9.3, No. 20: Form 9.4, No. 21: Form 9.5, No. 22: Form 9.6, No. 23: Form 10, No. 24: Form 11, No. 25: Form 12, No. 26: Form 13, No. 27: Form 14, No. 28: Form 15.

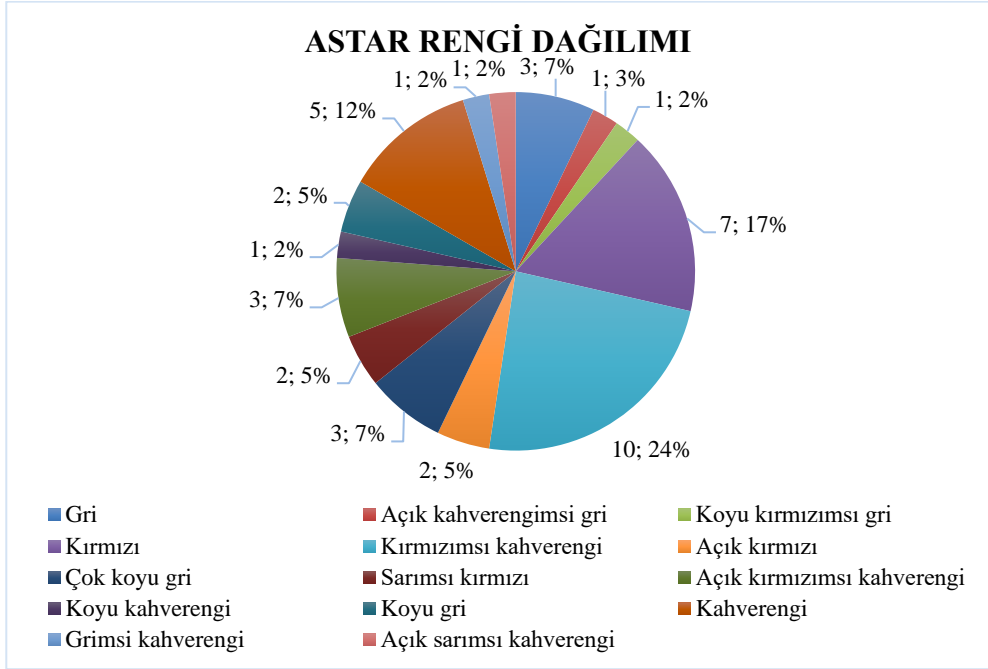

Resim 3: No. 1: Form 1.1, No. 2: Form 1.2, No. 3: Form 1.3, No. 4: Form 2.1, No. 5: Form 2.2, No. 6: Form 3, No. 7: Form 4, No. 8: Form 5, No. 9: Form 6, No. 10-21: Form 7.1, No. 22: Form 7.2, No. 23: Form 7.3.

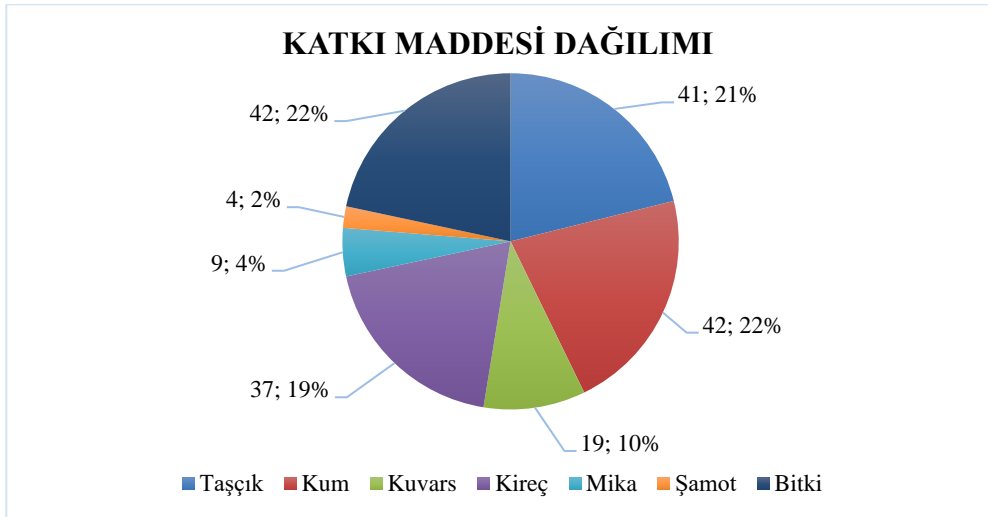

Resim 4: No. 24-25: Form 8.1, No. 26: Form 8.2, No. 27: Form 8.3, No. 28-30: Form 8.4, No. 31: Form 9.1, No. 32: Form 9.2, No. 33: Form 9.3, No. 34: Form 9.4, No. 35: Form 9.5, No. 36: Form 9.6, No. 37: Form 10, No. 38: Form 11, No. 39: Form 12, No. 40: Form 13, No. 41: Form 14, No. 42: Form 15.

Resim 7: Dara Brittle Ware çömlekleri astar rengi dağılımı

Resim 8: Dara Brittle Ware çömlekleri katkı maddesi dağılımı

T.C.
MARDİN VALİLİĞİ
İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü
Mardin Müze Müdürlüğü

Sayı : 16211175-155.03-E.167650
Konu : Murat TOSUN, Öğrenci Çalışması

25.02.2019

Sayın Murat TOSUN

İlgi :19.06.2018 gün ve E.309293 sayılı dilekçeniz

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Programında: Doktora yapan ve Doktora Tez çalışmasında, Dara Antik Kentinde Kazılar sonucunda ortaya çıkarılmış ve çıkmakta olan, Roma Geç Antik- Erken Hristiyanlık dönemi seramikleri ve Çıkan seramiklerin, Tarihsel olarak anlamaya yönelik inceleme yapmak isteğiniz. Müdürlüğümüzce değerlendirilmiş ve uygun görülmüştür.

Söz konusu eserlerin, İnceleme safhasında güvenlik önlemlerinin alınarak, Gerekli özen ve hassasiyetin gösterilerek eser sorumlusunun koordinesi ile gerekli çalışmaların yapılabileceği ve çalışma sonucunda hazırlanan bilgi ve belgelerin bir nüshasının müdürlüğümüze teslim şhususunda :

Gereğini rica ederim

 e-ımalıdır
Nihat ERDOĞAN
Müze Müdürü

Not: 5070 sayılı Elektronik İmza kanunu gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ DERGİSİ EDITÖRLÜĞÜNE

Konu: Etik Beyan / İzin Belgesi (Tezden üretilen makale için)

Derginizin 2021 yılı 70. sayısında yayınlanmak üzere kabul edilen “DARA’DAN (ANASTASIOPOLIS) BRITTLE WARE ÇÖMLEKLER” adlı çalışma danışmanlığımı Prof. Dr. Zeynep KOÇEL ERDEM’in yaptığı Murat TOSUN tarafından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalında hazırlanan doktora tezinden üretilmiştir. (YÖK Tez No: 632392 /24.06.2020)

Çalışmanın etik açıdan bir sorun teşkil etmediğini beyan ederek, rızamız ve bilgimiz dâhilinde ilgili sayıda yayınlanmasını arz ederiz.

29.08.2021

Dr. Murat TOSUN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Yazar

Prof. Dr. Zeynep KOÇEL ERDEM

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Danışman

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

İmzalı Belge (imzalar 6698 sayılı KVKK uyarınca yayımlanan makaleden silinmiştir.)

-Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir. -The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics. No potential conflict of interest was reported by the authors.

